

HILLEL EN SJAMMAJ - הֵלֵל וְשַׁמַּי

twee geleerden, twee meningen

INFOBLAD

De een was arm, kwam uit Babylonië en had een vredelievend karakter. De ander behoorde tot een vooraanstaande familie in Jeroesjalajiem en was een perfectionist die gauw zijn geduld verloor. Meestal waren ze het roerend oneens over hoe de Tora moet worden uitgelegd. Maar desondanks respecteerden ze elkaars beslissingen en waren ze goede vrienden. Ga ruim 2000 jaar terug in de tijd en ontmoet Hillel en Sjamaj, de bekendste Joodse geleerden van toen.

Sjammaj

Jeruzalem, ruim 2000 jaar geleden. Soekot is voorbij en de eerste regens zijn al gevallen. Op straat is het druk. Fruitverkopers gaan rond met manden vol verse vruchten: sappige donkerpaarse vijgen, honingzoete dadels en rode, glanzende granaatappels. Weefsters proberen klanten te lokken met veelkleurige doeken en een winkelier prijst enthousiast zijn waren aan: 'Olijfolie van de allerbeste soort – helemaal uit de Galiel!' Zijn buurvrouw heeft lampen voor haar winkeltje uitgestald. 'Aanbieding!' roept ze. 'Bronzen Romeinse tafellampen, twee voor de prijs van één! Net binnen gekomen - beschilderde aardewerken wandlampjes, de grote mode! Kom gauw kijken!'

In een van de straatjes in de buurt van het beet mikdasj, de tempel, wordt een nieuw huis gebouwd. Sterke mannen rollen rotsblokken over straat, anderen sjouwen met boomstammen. Veel mensen blijven staan om even te kijken.

'Hee, knoeier!' horen ze ineens. 'Ik heb je toch duidelijk gezegd dat die twee balken precies gelijk moeten zijn! Deze is een halve tefach te lang, dat zie je toch zo!' Met een rood hoofd gaat de timmerman weer aan het werk. 'Het klopt wat ze over Sjammaj zeggen', denkt hij. 'Het is best een aardige man, maar hij heeft wel een kort lontje. Wat een pietje precies, zeg. Wat maakt zo'n halve tefach nou uit?'

Sjammaj is het hele voorval zelf alweer vergeten. Terwijl hij met zijn handen bezig is met het huis, zit hij met zijn hoofd bij de Tora. Overdag werkt Sjammaj in de bouw. Maar 's-avonds en op elk ander vrij moment is hij in het beet midrasj te vinden. Sjammaj is een van de bekendste joodse geleerden van zijn tijd. Tora leren vindt hij het allerbelangrijkste dat er bestaat. En dan vooral: weten hoe je de mitswot zo precies mogelijk moet doen. Omdat in zijn tijd de mondelinge Tora nog niet was opgeschreven, waren er veel verschillende tradities in omloop. Sjammaj probeerde door discussies met andere geleerden vast te leggen welke traditie het meest overeenkwam met de bedoeling van de Tora.

Met een glimlach denkt Sjammaj terug aan afgelopen Soekot. Toen hij hoorde dat zijn schoondochter bevallen was van een jongetje, had hij meteen een stuk van het dak boven het bed weggebroken en met takken bedekt. Op die manier kon zijn pasgeboren kleinzoon zich nu al aan de mitswa houden om tijdens Soekot zoveel mogelijk in een soeka te verblijven. Toen hij dit trots aan zijn collega's vertelde, vonden die dat overdreven: zo'n klein kindje hoeft zich nog helemaal niet aan deze mitswa te houden. Maar Sjammaj vindt dat je niet vroeg genoeg kunt beginnen met je precies te houden aan de Tora en de mitswot. Want er valt zoveel te leren over de Tora, dat zelfs als je 120 zou worden, je nog lang niet zou zijn uitgeleerd. (Misjna Soeka 2:8)

'Bent u Sjammaj?' hoort hij ineens. Sjammaj kijkt op. Voor hem staat een vreemdeling. 'Kunt u me helpen om Joods te worden?', vraagt de man. 'Nee, niet weer zo eentje', denkt Sjammaj bij zichzelf. Vorige keer was er ook al iemand bij hem gekomen die Joods wilde worden. Dat is natuurlijk op zich helemaal geen rare vraag, maar de man had er meteen bij gezegd dat hij het alleen wilde doen op voorwaarde dat hij koheen gadol, hogepriester, zou worden. Sjammaj voelt zich weer boos worden. De chotspe! Hoe haalt iemand het in zijn hoofd?

'Ik wil Joods worden', herhaalt de man die nu voor hem staat. 'Maar op één voorwaarde: dat u mij de hele Tora leert in de tijd dat ik op één been kan blijven staan!' 'Wegwezen jij, en gauw!' roept Sjammaj. De man maakt zich meteen uit de voeten en kan nog net het meetlint (volgens sommigen: de troffel) ontwijken waarmee Sjammaj hem wegjaagt.

(Talmoed, Sjabbat 31a)

Hillel

Tegen het eind van de dag loopt een groepje mannen van het badhuis naar het beet midrasj. Ze hebben veel plezier en vertellen aan iedereen die het maar wil horen wat er gebeurd is. 'Komt er ineens een man binnen die we nog nooit hebben gezien. En die begint allerlei gekke vragen aan Hillel te stellen. Vraagt-ie: waarom hebben mensen uit Babylon zulke rare hoofden? En waarom hebben ze van die platvoeten? Bij iedere vraag stapte Hillel uit bad, kleepte zich aan, ging naar de man toe en gaf hem netjes antwoord. Hoe vaak Hillel ook gestoord werd, hij bleef vriendelijk en geduldig. Op het laatst werd de man heel boos. Wat bleek: had-ie voor veel geld, wel 400 zoez, een weddenschap afgesloten dat het hem zou lukken om Hillel kwaad te krijgen. Mooi niet dus!' (Talmoed, Sjabbat 31a)

Hillel, die tussen zijn leerlingen loopt, lacht mee. Hij voelt zich heerlijk opgeknapt na het bezoek aan het badhuis. Vanaf vroeg in de ochtend heeft hij hout gehakt en daarna heeft hij dat in de stad verkocht. Gelukkig heeft hij vandaag genoeg verdiend. Dat is wel eens anders geweest... Hillel denkt terug aan zijn eerste winter in Jeroesjalajiem. In het verre Babylonië, zijn geboorteland, had hij veel verhalen gehoord over de beroemde rabbijnen Sjemaja en Avtaljon. Omdat het altijd zijn droom was om Tora te leren in het beet hamidrasj van de grootste joodse geleerden van zijn tijd, was hij met zijn vrouw en kinderen naar Israël vertrokken. Na een maandenlange reis waren ze daar eindelijk aangekomen. In die tijd verdiende hij met houthakken meestal maar één tropek (munt) per dag. Voor de ene helft kocht hij voedsel voor zijn gezin, de rest gaf hij aan de portier van het beet midrasj.

Op een vrijdagmiddag in de maand Tewet had hij zo weinig verdiend, dat hij zelfs geen peroeta (muntje) had om de portier te betalen. Die liet hem daarom niet binnen. Hillel wilde de lessen van Sjemaja en Avtaljon zo graag volgen, dat hij op het dak klom. Hij ging naast het dakraam zitten om zoveel mogelijk te kunnen verstaan. Het werd steeds kouder en dikke sneeuwvlokken dwarrelden op hem neer. Helemaal verkleumd viel hij op het dak in slaap. Pas de volgende morgen werd hij ontdekt door Sjemaja en Avtaljon, die zich afvroegen waarom het toch zo donker bleef in het beet midrasj. Toen ze omhoog keken, zagen ze een man op het dakraam liggen.

Hillel herinnert zich hoe zijn leraren waren geschrokken toen ze hem halfbevoren op het dak ontdekten, onder een dikke laag sneeuw. Ze hadden hem gauw mee naar binnen genomen, met doeken droog gewreven en bij het vuur gezet om warm te worden. Vanaf die tijd werd meteen ingesteld dat wie niet kon betalen, voortaan toch naar binnen mocht in het beet midrasj.

(Talmoed, Joma 35b)

Hillel is erg blij dat hij destijds het besluit heeft genomen had om van Babylon naar Jeroesjalajiem te verhuizen. Inmiddels is hij een van de grootste en bekendste joodse geleerden van zijn tijd. Altijd is hij bezig met Tora, niet alleen in het beet midrasj, maar ook als hij aan het houthakken is. Hij discussieert veel met zijn leerlingen over het vastleggen van de verschillende tradities, maar vooral over de bedoeling van de Tora. Welke mitswa is het belangrijkste van allemaal, en waarom? Wat zijn de kenmerken van een goed mens?

Voor de deur van het beet midrasj wordt Hillel opgewacht door een vreemdeling. 'Wat kan ik voor je doen, mijn zoon?' vraagt Hillel vriendelijk. 'Ik wil Joods worden', zegt de man. 'Maar op één voorwaarde: dat u mij de hele Tora leert in de tijd dat ik op één been kan blijven staan!'. Hillel glimlacht. En zegt: 'wat jij niet wilt dat anderen jou aandoen, doe dat ook een ander niet aan. Dat is de kern van de Tora. Kom, ga nu mee naar het beet midrasj om ook de uitleg te leren'.

(Talmoed, Sjabbat 31a)

EXTRA INFO De tijd van Hillel en Sjammaj

Eeuw vol onrust

In het jaar 37 voor de jaartelling kwam er een einde aan de onafhankelijkheid van de Joodse staat Jehoeda (Judea). Met hulp van Romeinse legioenen veroverde Herodes Jeroesjalajiem en werd later aangesteld als koning over het land. Na de dood van Herodes maakte Jehoeda als de provincie Palestina deel uit van het grote Romeinse rijk. Het land werd bestuurd door Romeinse gouverneurs, die meestal weinig van het jodendom begrepen. Er volgde een tijd met veel opstanden tegen het Romeinse gezag, die keihard werden neergeslagen. Uiteindelijk zou deze eeuw vol onrust en opstand leiden tot de verwoesting van het beet mikdasj door de Romeinen in het jaar 70 na de jaartelling.

Herodes de bouwer

Koning Herodes, die zelf Joods was, hoopte de steun van het volk te krijgen door zijn huwelijk met Mariamne, een Joodse prinses uit de familie van de Chasjmona'iem. Deze dynastie had vanaf de tijd van de Makkabiem over het land geregeerd. Vanwege zijn vele bouwprojecten kreeg Herodes als bijnaam 'de grote' of 'de bouwer'. Onder zijn leiding werden nieuwe steden als Tiberias en Caesarea, gebouwd, maar ook amfitheaters, paleizen en aquaducten. Een ander bouwproject was het beet mikdasj. Herodes liet het oude gebouw vergroten en verfraaien door vaklieden. Het eindresultaat was zo spectaculair dat bezoekers uit alle delen van het Romeinse Rijk het prachtige tempelcomplex kwamen bewonderen. Herodes stelde Aristobulos, een broer van zijn vrouw Mariamne, aan als koheen gadol.

Herodes de wrede

Zo beroemd als Herodes is om zijn grote bouwwerken – zo berucht is hij vanwege zijn gruwelijke wreedheden. Wie ook maar even verdacht werd van opstand, liet hij meteen executeren. Honderden mensen vonden de dood. Op het eind van zijn leven zag Herodes overal bedreiging en gevaar. Uit wantrouwen liet hij veel mensen uit zijn directe omgeving vermoorden, waaronder zelfs zijn eigen vrouw Mariamne.

Sanhedrien

Niemand had vertrouwen in de koning en ook niet in de koheen gadol, want die werd door Rome benoemd. Daarom werd de rol van de chachamiem, de geleerden, als leiders van het Joodse volk steeds belangrijker. Het Sanhedrien was de hoogste religieuze autoriteit. Het bestond uit 71 geleerden die de Tora bestudeerden en uitlegden. Ze trokken de beste studenten uit allerlei landen aan, waaronder Egypte, Babylonië en Perzië. Jeroesjalajiem werd het centrum van Joodse wetenschap, waar de studie van de Tora bloeide.

Zoegot

Het Sanhedrien werd steeds geleid door twee chachamiem, die een *zoeg* (paar, tweetal) vormden. De ene geleerde van zo'n *zoeg* was de *nasi* en functioneerde als leider van het Sanhedrien, de andere was de *av beet dien*, de voorzitter van de rabbinale rechtbank. Ze hadden vaak tegenovergestelde meningen. Hun discussies over de praktische uitleg van de Tora zijn deels vastgelegd in de Talmoed. Daarbij worden beide meningen vermeld: in principe hadden ze allebei gelijk wat de uitleg van de Tora betreft, maar uit praktische overwegingen moest een keuze worden gemaakt. Veel halachot werden in deze tijd vastgesteld. Hillel (*nasi*) en Sjammaj (*av beet dien*) zijn de bekendste van deze *zoegot*.